

Ska dans i skolan finnas på schemat i grundskolan?

© Maria Edin

Stockholms konstnärliga högskola

Författarkontakt <maria.edin.01@student.uniarts.se>

Publicerat på *idrottsforum.org* 2023-06-07

I denna artikel återberättas hur elva grundskolelärare upplever värdet med dansundervisning, ledd av en danslärare från Sigtuna Kulturskola, i grundskolans årskurs två och tre. Lärarna har deltagit tillsammans med sina elever på danslektioner, en gång i veckan, i fyrtio minuter under två årskurser

En masteruppsats, som denna artikel bygger på, har som syfte att bidra till kunskap om dans i skolan. Genom två formulerade forskningsfrågor söks svaren på följande: Vad tänker ett antal tillfrågade grundskolelärare om dans i skolan? Och: På vilket sätt kan lärarnas tankar om dans säga något om dans som en estetisk läroprocess i grundskolan? Arbetet är gjort med berättelseforskning som metodisk ansats.

Lärarna fick sju samtalsteman vid sju stationer för att berätta sina tankar om kunskapsinhämtning, språkutveckling, personlig utveckling, sociala observationer, genus, skapande, och övrigt, där lärarna kunde ta upp något på eget initiativ. Lärarna var överens om att estetiska läroprocesser stärker både klassen som helhet och eleven på det personliga planet. Eleverna får redskap att vara kreativa både enskilt och i grupp. Dans i skolan

hjälp elever att inhämta den kunskap som skolan vill förmedla, även rent språkligt.

Parallellt med lärarnas berättelser finns en genomgång av estetiska läroprocesser genom olika författares texter i ämnet. De estetiska läroprocesserna har ett holistiskt förhållningssätt och dess innebärande rhizomatiska natur ger eleverna möjlighet att både uppleva, skapa och utvecklas i samma situation. Slutsatsen är att dans i skolan är ett gott verktyg att använda i elevers utbildning och som dessutom främjar både hälsa och välmående hos eleverna.

MARIA EDIN är legitimerad danslärare verksam i Sigtuna Kulturskola, sedan många år arbetar hon med dansundervisning i kommunens olika skolor, i de lägre årskurserna. I sin masteruppsats tar hon upp estetiska läroprocesser generellt och specifikt i dans. Uppsatsen innehåller också elva olika grundskolelärares berättelser om hur de upplever dansundervisningen tillsammans med sina elever. Maria är en varm förespråkare för dans i skolan och hon anser att dans, i en skapande tradition, borde vara en naturlig del av alla elevers utbildning.

Inledning

Man skulle kunna undra över om dans i skolan borde finnas på schemat i grundskolan. Men det gör inte jag. Med 40 år bakom mig som danslärare, varav många av dessa år inom ramen för grundskolans skoldag, är jag säker på att dans bör ha en självklar plats i skolan. I den svenska läroplanen befinner sig dans inom ramen för gymnastikundervisningen och det är ofta gymnastikläraren som genomför den. Den dansundervisning som äger rum under skoltid, utöver den på gymnastiklektionen tillsammans med gymnastikläraren, sker på lokala initiativ och den kan se mycket olika ut. I min masteruppsats i dansdidaktik i samtida kontexter vid Stockholms konstnärliga högskola (Edin 2023) undrade jag om dansen har en plats i skolan. Nu vet jag att jag inte är ensam om övertygelsen om att dans tillför eleverna viktiga erfarenheter och upplevelser som är bra både på det personliga planet och som elev.

Jag beslöt mig alltså för att undersöka vad ett antal årskurs 1–3-lärare anser om dansundervisning i skolan. Dessa lärare har dans på schemat 40 minuter per vecka, med en utbildad danslärare från Sigtuna kulturskola som kommer ut till klassen och dansar med dem.

Låt mig stanna upp och berätta vad vi gör på våra danslektioner. Många gånger förknippas ju dans med allt från balett till pardans och allehanda andra dansstilar och traditioner därtill. Sigtuna kulturskolas dans i skolan-verksamhet innehåller mycket, men inte balett och pardans. Vad gör vi då på våra danslektioner? Vi som undervisar dans i skolan på Sigtuna Kulturskola utgår från naturliga rörelser som barnen ofta kan; springa, hoppa, snurra, gå, vinka, peka, rusa med mera. Om du lägger ihop orden i förra mening, och sätter på musik som du gillar, så vips har du början på en dans! Barnen får improvisera, de lär sig begrepp, de övar sig på att samarbeta och de skapar danser tillsammans. Danser som sedan kan framföras i olika sammanhang.

Syfte och frågeställningar

Syftet med min undersökning är att bidra till kunskap om dans i skolan genom att undersöka hur ett antal grundskolelärare i en kommun tänker om undervisningen i dans i skolan.

I min undersökning använde jag samtal och berättelser som källa, metod och redovisning. I samtal med ett antal lärare fick jag höra olika berättelser om deras upplevelser av dans i skolan undervisningen i Sigtuna kommun. För att få reda på det använde jag ett antal frågor som jag lät dem reflektera och diskutera kring. Jag har formulerat följande frågeställningar för att konkretisera syftet:

1. Vad tänker ett antal tillfrågade grundskolelärare om dans i skolan?
2. På vilket sätt kan lärarnas tankar om dans säga något om dans som en estetisk lärprocess i grundskolan?

Undersökningen

För att besvara den första frågeställningen lät jag elva lågstadielärare svara på frågor om vad dans bidrar med inom områdena *kunskapsinhämtning, sociala aspekter, språkutveckling, personlig utveckling, kreativitet/fantasi/skapande*. De olika temana valde jag för att det är de områden där jag anser att dansundervisningen och läroplanen möts. Det som fick styra inriktningen på frågeställningarna är mina egna erfarenheter av att undervisa i dans i skolan och det samarbete jag haft och har med lågstadielärare. Jag valde att ha med två punkter till som inte inspirerades av läroplanen, utan bara av min nyfikenhet om lärarnas tankar; de två punkterna var *övrigt* och *genus*, som jag också redovisar nedan. Genus valde jag som ett tema eftersom dans ofta fördomsfullt kodas som kvinnligt och jag undrade om det var något lärarna upplevde speglades i undervisningen eller i elevernas agerande. Rubriken *övrigt* valde jag för att vara säker på att jag inte missat något väsentligt tema som de uppmärksammat men som undgått mig.

I det följande redovisar jag vad berättade lärarna för mig om sina upplevelser av att dansa med sin klass tillsammans med en danslärare från Sigtuna kulturskolan:

Kunskapsinhämtning

Att dansundervisningen kan bidra till elevernas kunskapsinhämtning, det var lärarna eniga om, och de berättade att när flera sinnen tas i bruk för kunskapsinhämtning blir det större möjlighet till lärande för eleverna. De talade om broar mellan dansen och det övriga skolarbetet om hur kroppen blir ett verktyg för kunskapsinhämtning och att minnet stärks när kroppen är involverad. En lärare talar om elevernas behov av ”krokar”; för att de lättare ska minnas så behöver de olika typer av personliga upplevelser, ”krokar”, som hjälp i skolarbetet. Krokarnas innehåll behöver vara olika för att alla elever ska finna just sina krokar att hänga upp sig på. Här, fortsätter hon, ger den kroppsliga aktiviteten genom dansen möjligheter att uttrycka sig på olika sätt, en viktig del i pusslet att bli en lärande elev.

Den finska dansforskaren Eeva Anttila (2016) skriver att det kroppsliga lärandet i dansen har en potential inom utbildning, eftersom dansen involverar alla sinnen, social interaktion och kreativt arbete i en holistisk process, ett lärande som tar vara på alla delar av de mänskliga möjligheterna. Sofia Jusslin (2021) från Åbo universitet ger ett tydligt exempel på hur dans och skrivande kan öka både kunskap och upplevelse i skolarbetet. Hon använder begreppet *rhizomatisk* vilket betyder att lärande inte är linjärt utan motsatsen, lärande sker i trådar myllrande om varandra, där konst, skapande, förståelse och meningsskapande sker i en parallell process.

Flera sinnen används i kunskapsinhämtningen, rörelse bidrar till elevernas inlärningsmöjligheter. (Lena)

Kroppen blir ett verktyg för kunskapsinhämtning. (Karin)

Sociala aspekter

Vad berättade lärarna om de sociala aspekterna av dans i skolan? Bidrar dansundervisning på något positivt sätt till det sociala samspelet i klassen? Jo, de var eniga om attsamarbetsförmågan i klassen utvecklas och gruppen stärks som en enhet; en vi-känsla skapades. Ett nytt ord skapades, "tillsammanshet". Eleverna tränas att både våga visa och vara generös i mottagandet när någon annan uppträder för dem.

Eleverna känner sig inte bedömda på samma sätt som i andra skolsammanhang, kamraterna bedömer inte heller varandra. (Irina)

Det uppstår ett positivt gruppsyck, på ett bra sätt. "Klass 3a, det är vi!" (Miriam)

En liknande erfarenhet redovisar Charlotte Svendler Nielsen och Eeva Anttila (2019) från skolprojekt i Danmark och Finland. De beskriver att stämningen mellan eleverna i skolan förändrats sedan dans införts på schemat. De lyfter också fram att eleverna övas i att både framträda för varandra och att vara respektfulla åskådare när andra framträder. I min egen undervisning upplever jag tydligt när eleverna uppslukas av undervisningen och förstår att de är viktiga för vad som sker på danslektionen. Jag upprepar ofta "alla syns, alla hörs, alla är lika viktiga" igen och igen, både i ord och i handling, just för att övertyga eleverna om att så verkligen är fallet. Det blir extra tydligt i ett uppvisningssammanhang. Då stärks klassen vi-känsla, när publiken sitter beredd och artisternas adrenalinnivå stiger.

När jag jämför hur lärarna bekräftar den sociala aspekten i jämförelse med hur de ser på kunskapsinhämtning, så tolkar jag in att den sociala aspekten upplevs som starkare. Att den har en större påverkan på utvecklingen än kunskapsinhämtningen hos eleverna. Det får mig att reflektera över vad som räknas och bekräftas som kunskap. Jag tror att jag som danslärare har ett vant öga som ser vad sker som i det relativa kaos som råder på en danslektion. Jag kanske kan läsa av elevernas utveckling och arbete mer än klassläraren, som är ovan i den rörliga miljön. I Sverige lägger vi väldigt stor betydelse vid det verbala och för att vi ska veta om kunskapen finns hos eleven och där med kunna bedöma dem, behövs det uttalade och det skrivna ordet. För att kunna bedöma det

verbala så behöver vi sära på eleverna och bedöma varje individ enskilt. På dansen delar vi inte upp eleverna

Språkutveckling

Många olika ord och begrepp förklaras på danslektionen, både med ord och med kroppsliga aktiviteter. (Lisa)

Det är positivt att det talade språket används aktivt samtidigt som det fysiska på danslektionen. (Jessika)

Lärarnas kommentar om språkutvecklingen är att många olika ord och begrepp förklaras på danslektionen, både med ord och med kroppsliga aktiviteter, språkförståelsen stärks av att bägge modaliteterna används samtidigt under lektionen. Lärarna har många exempel på ord som förklaras, används och blir tydliga på en danslektion, till exempel diagonal, udda, direkt/indirekt, nära, mellanrum, symmetri, varannan, först, och snabbt. Eleverna lär sig genom att göra dem direkt med kroppen, i rummet, tillsammans.

Professor Cecilia Ferm Thorgersen (2015) skriver att vi behöver många språk för att nå fram till och förstå varandra. I kommunikationen spelar de estetiska uttrycken en viktig roll, eftersom de innehåller en personlig upplevelse och närvaro. Genom att använda flera språk, dansen inkluderad, så kan världen bli enklare att förstå för eleverna. När vi är aktiva och dansar, så sker reflektion och aktivitet samtidigt, vi rör oss och vi tänker (Anttila 2013/2019). Dansforskaren Judith Lynne Hanna hävdar att det finns en grundläggande koppling i hjärnan mellan språk och rörelse.

Kreativitet/fantasi/skapande

Flera av lärarna uppgav att de är väldigt glada för att eleverna får plats för eget skapande på danslektionerna. De berättade att det övriga skolarbetet inte gav mycket tid och plats för elevernas fantasi, vilket kunde resultera i att eleverna inte trodde sig ha fantasi nog att hitta på själva och därigenom hade svårt att hitta egna lösningar på problem och uppgifter.

Det finns inte några färdiga svar när vi ska skapa på dansen. Eget skapande tränas för lite i skolan, därför är dansen extra viktig. (Lina)

Att skapa eget kan både vara roligt och svårt. Det stämmer ju, det finns inga färdiga svar att luta sig emot när vi ska skapa i dansen. Vi utlämnas till att samarbeta och göra våra egna val och ställningstaganden. Om vi till exempel ska rita en tussilago så finns en tydlig förebild ute i naturen, jämfört med om vi ska tolka en tussilago med dans och rörelse. Eleverna behöver träna sig i att hitta på, säger en lärare, våga och improvisera. Delvis det inledningsvis finnas en rädsla för att andra ska skratta åt en, fyller en annan lärare i.

Eleverna tränar sin fantasi, att hitta på och att kunna se egna lösningar. (Maja)

Estetiska processer kan bjuda på nya och oväntade upplevelser, skriver Ketil Thorgersen, doktor i musikpedagogik (Thorgersen 2018). Universitetslektor Catrine Björk (2018) beskriver skapande aktivitet som skapandeprocesser som tar olika vägar i en undersökande atmosfär. För vissa elever är det lättare att hitta på när kroppen får vara med i arbetet, enligt lärarna. Mari Flønes och hennes forskarkollegor i Stavanger (2022) beskriver dansen som ett estetiskt rum där det fanns plats för både kropp, tanke och upplevelse. Anttila (2018) skriver att i dansen finns det plats för både konkreta och abstrakta uttryck och möjlighet att utforska nya spår och vägar framåt.

Personliga utveckling

Vid samtalen gav lärarna flera exempel på hur deras elever utmanades, i många fall utvecklades, och att deras självförtroende stärktes. Eleverna fick testa sina gränser och träna på att lyssna och vara lyhörda.

Uppvisningar är positivt, elever kan visa upp ett större spektrum av sina kunskaper och förmågor. (Karmen)

Lärarna betonade att ett fåtal elever inte upplevde danslektionen som något positivt, vissa elever kunde till och med uppvisa ångest inför en känsla av "nakenhet" som kan upplevas i en dansituation.

Dansen är inte bra anpassad för vissa elever, till exempel en elev med autism tycker dans är väldigt svårt. (Monica)

Mengenerellt så ansåg lärarna att eleverna fick tillfälle att utveckla många färdigheter och förmågor under danslektionerna. Anttila (2013/2019) beskriver dans som ett lärande med hela kroppen, som ger eleverna kunskap och upplevelser av både det som sker inuti kroppen och i mötet och kommunikationen med världen utanför. Genom att dansa kan eleverna få tillgång till och kunskap om hur kommunikation kan utformas och hur uttrycket kan uppfattas av andra. Flønes et al. (2022) beskriver upplevelsen av att eleverna hade *lyssnande kroppar* då de kunde agera och interagera med kropp, tanke och upplevelse. Min upplevelse som danslärare är att när en elev kommer ur sitt skal och börjar ta för sig på danslektionen är det en underbar upplevelse. Men, jag känner också igen att det finns elever som jag inte når fram till, elever som borde få dansa i ett annat sammanhang än i helklass. Det är inte dansen som är svårigheten, tror jag, utan sammanhanget det sker i.

En lärare betonade att eleverna får en plats där de får möjlighet att utvecklas till en harmonisk individ, uppleva hur man ska fungera som människa. Jag tolkar in ord som respekt, gemenskap och hänsyn både till sig själv och andra i uttalandet

Övrigt

Vid samtalstillfällena hade jag också med en punkt som jag kallade för övrigt. Här kunde lärarna ta upp det som det som ännu inte berörts inom de andra områdena. Här lyftes samarbetet mellan oss lärare upp i flera av samtalen, och fördelarna om dansen kunde knytas närmare det ordinarie skolarbetet och att det övriga skolarbetet kunde inspireras och influeras av dansen. Det fanns en längtan efter en dynamisk kommunikation åt bägge håll. Klassläraren bidrar med sina ämneskunskaper och kunskap om klassen och dansläraren med det kroppsliga uttrycket, ska-

pandet och improvisationen. Men det finns svårigheter på vägen för att uppnå det. Tidsbrist var det tydligaste problemet som kom upp. Viljan finns men var finns tiden?

En av grupperna tog upp skolans organisation och ledningens betydelse när det gäller förståelse av nyttan med estetiska aktiviteter, av alla de slag. Det krävs mod av ledningen att försvara att de prioriterar att tid lägga på dansundervisning, eftersom det egentligen inte finns rum för en danslektion i veckan i timplanen. Andra rektorer ser värdet och "tullar" några minuter här och där, några minuter musik, gymnastik, matematik, svenska och snart får vi ihop till 40 minuter dans i veckan.

En lärare tyckte att eleverna skulle få se professionell dans, att jag borde visa eleverna film. Mitt svar är att jag vill använda tiden till rörelse. Sitta och titta gör eleverna nog ändå.

En annan föreslog att eleverna borde få prova till exempel traditionella folkdanser. Mitt svar där att om vi ska gå in på specifika dansstilar så behövs mer lektionstid. Då behöver eleverna lära sig "hur man gör rätt" i dansen. Det kan också utestänga vissa elever och skapa en prestationsstämning i klassen. Det finns ofta många olika fritidsalternativ för den som är speciellt danssugen, till exempel, folkdans eller hip hop eller vad det nu kan vara. Det är inte ont om dansstilar!

Genus

Jag hade med en station som tog upp genus, jag trodde att det skulle vara en fråga som engagerade lärarna. Jag tycker själv inte att det är någon större skillnad på pojkar och flickor på danslektionen. Ofta är det kanske vi vuxna som letar och läser in det vi tror är sant. Lärarna sa att eleverna är individer som har olika förutsättningar och olika intressen och att det är det som avgör hur de uppträder på dansen. Visst finns elever som tar större plats medan andra är tysta, men det är en annan sak. Att en elev är uppmärksamhetskrävande betyder inte att den inte dansar. Eller om någon är tyst för att försöka slippa dansa. Hur som helst, det finns alla sorter. Ungefär så resonerade lärarna. I de olika texter om estetiska lärprocesser jag läst lyste genusdiskussionen med sin frånvaro. Naturligtvis finns det forskare som lyfter upp genus till belysning, men inom ramen för min studie så fanns det inte plats för den frågan. Men

det är förvisso så att det oftast pojkar är som kan ha betänkligheter gentemot dansundervisningen, av olika skäl.

En estetisk ram

Samtalen med lärarna skedde ute på deras respektive skolor, jag for dit och ställde i ordning ett rum där berättandet skulle ske. Eftersom de estetiska upplevelserna är viktiga i dansen så ville jag även ge samtalet och rummet ett estetiskt uttryck. Samtalsämnena var tryckta på färgglada papper och de låg placerade på olika platser i rummet. Varje plats hade också en smak, det vill säga att det gröna pappret ackompanjerades av gröna vindruvor och det röda av små röda tomater och så vidare. Förflyttning stimulerar reflektion, det vet alla vi som promenerar ibland, därför var frågorna utspridda så långt ifrån varandra som rummet tillät.

Estetiska lärprocesser och dans

Under samma period som jag mötte lärarna så undersökte jag vad som finns skrivet om estetiska lärprocesser generellt och estetiska lärprocesser om dans specifikt för att ta reda på vad andra tycker om dans i skolan. Det jag läste var uppmuntrande. Vi är många som tycker att dans i skolan är viktigt, vi är inte en liten specialintresserad grupp av nördar.

För att veta vad estetiska lärprocesser är, så behöver begreppet redas ut vilket Thorgersen (2018) gör, och han kommer fram till att en grundpremiss i estetiska lärprocesser är lärande och skapande, inte ett uppreparande av kunskap. I Läroplan för grundskolan, Lgr22, är det just det estetiska perspektivet som lyfts fram, ett perspektiv som ska prägla skolans verksamhet och hjälpa eleverna till personliga ställningstaganden. Både Lgr22 och Thorgersen lyfter alltså fram individen och dess undersökande, utforskande och skapande aktiviteter som central. Fem Thorgersen (2015) lyfter fram översättandet, att det handlar om olika språk, ett estetiskt språk som genom reflekterande skapar meningsfullhet i lärandet. Genom estetiskt arbete skapas något nytt i ett sammanhang tillsammans, med skolans övriga ämnen. Konsten och estetiska uttryck har alltid funnits vid människans sida, för lärdom och upplevelse.

I sammanhanget är lärarnas möjlighet, kunskap och situation viktiga parametrar i utvecklandet och genomförandet av estetiska lärprocesser. Skolan måste också aktivt bereda plats för estetiska lärprocesser genom att tillhandahålla tid i schemat, lokaler och lärarkompetens för att kunna förverkliga ett sådant arbete (Pemsel et al. 2018). Skolan behöver också förstå vilket syfte ett estetiskt arbete inom skolan har (Lindgren 2006). Är det ett divertissemang eller ett verktyg för lärande? Eller är det snarare ett redskap för att komma i kontakt med hela människans kapacitet?

I estetiska lärprocesser är kroppen viktig, viktigare än vad vi i västvärlden tidigare trott (Illeris 2007). I en studie på lågstadielever når en elevgrupp som har extra mycket rörelse inlagt i schemat ett bättre skolresultat än en kontrollgrupp i samma ålder (Ericsson 2005). Fysisk aktivitet kan se ut på många sätt. Ett antal flickor i de yngre tonåren får uppleva att deras psykiska välmående förbättras när de får dansa två gånger i veckan i ett kravlöst sammanhang (Duberg 2016). Estetisk verksamhet i form av dans och rörelse kan hjälpa smärtpatienter till upplevelsen av en mindre smärtfylld tillvaro (Bojner Horwitz 2006).

Dans och rörelse är vårt första språk. När vi föds är rörelsen den främsta kommunikationsmöjligheten vi har. Vi föds ofullständiga och är inte färdigutvecklade, efter födelsen strävar vi alla mot att tillägna oss alla tänkbara kompetenser. I *brain dance* används den utvecklingen som metod att skärpa elevernas mottaglighet för lärande, i danssalar världen över (Gilbert 1977). En slutsats av denna kortfattade sammanfattning är att estetiska lärprocesser är något positivt för hela människan i ett holistiskt perspektiv, ett lärande som innefattar reflektion, kommunikation, nyskapande, kroppsliga upplevelser och identitetsskapande. Men det finns praktiska problem i genomförandet.

Dans generellt, och dans i skolan speciellt, är ett relativt nytt forskningsområde akademiskt sett, men som tar rejäla kliv framåt för att forma ett eget forskningsfält inom den estetiska världen. För att benämnas som ett fält, behöver ett forskningsområde vara avgränsat, det krävs forskningsstudier i området och publicerade avhandlingar och artiklar samt diskussion som förs både nationellt och internationellt (Ørbæk & Engelsrud 2019). Ett exempel på ett sådant arbete är ett projekt som undersökt hur dans och poesi kan samspela, hand i hand, för ett estetiskt lärande. Deltagare var elever i årskurs fem. Slutsatsen blev att danslit-

teracitet bidrar till elevernas generella litteracitet genom att kroppen engageras i meningsskapandet i form av dans. Dans är ett verkningsfullt redskap i kreativt lärande, förståelse och kunskap (Jusslin 2019).

I projektet Bird undersöktes hur dans kan samspela med de traditionella skolämnena. De fann att deras olika kompetensområden var en styrka, en olikhet att dra nytta av. I projektet skapades ett estetiskt rum där kropp, tanke, upplevelse, lärande kunde både interagera och växelverka (Flønes et al. 2022).

Dans har en potential inom utbildning, eftersom dansen involverar alla sinnen, social interaktion och kreativa processer. Dans kan vara ett bra verktyg i ett utforskande och lärande, speciellt bland yngre elever, ett holistiskt sätt att vara som omfattar interaktioner på många nivåer, kropp och tanke, kropp och omvärld. Reflektion sker simultant med aktivitet, därefter kan erfarenhet översättas till andra språk, till exempel talet (Anttila 2018).

Dans ger synliga resultat i skolan långt utöver de traditionella mätbara skolmålen. De uppmärksammar såväl de sociala positiva aspekterna, såsom reflekterandet och det holistiska perspektivet med upplevelsorna och den kroppsliga, personliga möjligheten att lära (Anttila & Svendler Nielsen 2019).

Anttila (2013/2019) slår fast att det finns en koppling mellan dans och flexibelt tänkande, att rörelse är direkt kopplat till lärande som hänger samman med hjärnans funktioner. De kognitiva och de motoriska funktionerna samverkar och styrs av samma område i hjärnan. Dans är också en konstform och Anttila lyfter fram forskningsrön som pekar på att konstnärliga erfarenheter för med sig en medveten bearbetning av kunskapsstoff.

Jag ser att behovet av alla artiklar, undersökningar och rapporter om dans är skriande och en nödvändighet för dansens utveckling och spridning, oavsett om forskningen behandlar vad som sker på ett visst ögonblick under en lektion, eller om det handlar om hur dansforskning ska få statliga forskningsanslag. Det behövs en bred blick som tillåter dansen att vara en fri konstform skapad av människor med olika tankar, utgångslägen och förutsättningar.

En grafisk översikt

Baserat på denna litteraturgenomgång av estetik generellt, estetiska lärprocesser speciellt och särskilt vad estetiska lärprocesser i dans kan vara, har jag samlat min förståelse av vad som kännetecknar estetiska lärprocesser och estetiska lärprocesser i dans i figuren nedan.

Figur 1. Min förståelse av estetiska lärprocesser generellt och speciellt i dans. (Maria Edin 2022)

Bilden har två lager, två nivåer och består av två delar. Men ändå inte. Gränserna flyter samman och de ord som befinner sig i det ena fältet kan mycket väl återfinnas i det andra. Genom att göra bilden tudelad har jag velat lyfta

fram de egenskaper som genom litteraturgenomgången har kommit fram som särskilt påtagliga när det gäller estetiska lärprocesser som stimuleras av dans. Jag vill förtydliga orden något.

I den övre delen av bilden, i tavlan till vänster står det tre ord, *personligt*, *identitetsskapande* och *hälsa och välmående*. I ett arbete där estetiska lärprocesser används är det personliga en del av arbetsredskapet, vilket gör att skaparens personliga tankar, erfarenheter, upplevelser och idéer är viktiga faktorer. Vi gör val och lyssnar på vår vilja. När vi skapar något, ensam eller tillsammans med andra, blir konturerna av personen ofta mer framträdande, både för personen själv och för andra runt omkring. Utövaren/skaparen/forskaren kan få upplevelser av välmående och i vissa fall kan ett visst läkande ske.

I mellan delen av övre bilden står orden *holistiskt*, *rhizomatiskt* och *kommunikation*. Ett holistiskt synsätt ser till helheten. Att arbeta med estetiska lärprocesser som metod är att arbeta ”cross over” mellan olika ämnen och arbetssätt. Det är rhizomatiskt, ett brett lärande, som rör sig hit och dit, till skillnad från ett linjärt lärande. Ett exempel: vi lär oss en sång, en melodi och dess rytmiska innehåll, vi lär oss en text, ordförståelse och uttal. Om texten handlar om Sverige sjöar och vattendrag i storleksordning från den största nedåt så lär vi oss om Sveriges geografi. Allt samtidigt. Ett estetiskt lärprocessresultat är kommunikation både utåt gentemot omvärlden och inåt inom utövaren.

I den tredje ramen återfinns orden *utforskande*, *meningsskapande*, *uttryck* och *lärande*. När något som ännu inte finns till ska skapas, så sker ett utforskande, prövande, letande efter det som ger mening. Vål funnet skapas ett uttryck för detta. I den processen pågår ett ständigt lärande och reflekterande. Det sker val och försök, ibland med misslyckanden och omstarter, det sker framgång och beslut. Under arbetet är varje elev en medarbetare med lika mycket ansvar och möjlighet till påverkan. Arbetet kan ske enskilt, parvis, i mindre grupper eller klassvis.

I den nedre delens första tavla står orden *konstnärliga erfarenheter* och *kreativitet*. Att tillföra dans till de övriga estetiska lärprocesserna är att tillföra en konstform. Dans som konstform involverar aktiviteter med kroppen. Det ger också möjlighet att se andra framföra dans och då ha en förståelse för vad som kommuniceras ordlöst. Att använda dans är att låta orden vila och söka andra uttryck för känslor, berättelser, förnimmelser, värdegrund, kontakt och gemenskap. I estetiska lärproces-

ser får fantasin plats, där finns det möjligheter att hitta på, skapa nya tankar, leka nya lekar, forma nya uttryck som ger nya intryck att bygga vidare på.

I den mellersta ramen står orden *kroppsligt, kroppsmedvetenhet, kropp – tanke – upplevelse* och *involverar sinnen*. Att använda dans som estetiskt processverktyg är att lära sig om sig själv. För yngre barn handlar det till exempel om vad alla kroppsdelar heter, vad kan jag göra med dem, vad heter det jag gör. Jag kan styra och bestämma mig för att göra det jag vill. För äldre elever kan kroppen användas för att beskriva en tanke, en förnimmelse eller förmedla en upplevelse. I arbetet involveras syn, hörsel, känsel och i mindre uppfattning smak och lukt. Eleverna tränas också i att uppfatta andra i rummet och deras aktiviteter.

I den tredje ramen står det *social interaktion*. Vi är tillsammans med varandra under en dans i skolan lektion. Just denna tillsammanshet var något som de lärare jag intervjuade tryckte på, som ett mycket positivt bidrag i skolarbetet. Klassen arbetade tillsammans utan tävlan. Det skapas ett tillåtande klimat där vi strävar mot gemensamma mål.

Dans som estetisk läroprocess i grundskolan

Min andra forskningsfråga var: *På vilket sätt kan lärarnas tankar säga något om dans som estetisk läroprocess i grundskolan?* Jag söker svaret genom att låta lärarnas berättelser möta den teori om estetik och estetiska läroprocesser som jag presenterat i uppsatsen. I mötet med forskningstexterna fann jag åtskilligt att reflektera över, det finns mycket att ta upp som vida överskrider det jag redovisat ovan i för hållande till de sju stationerna.

Ett begrepp som diskuteras är kommunikation *estetisk kommunikation*. Hur kan undervisningen utformas så att hela verksamheten förblir estetisk, att även instruktion och eventuella förmaningar har en estetisk utformning (Thorgerson 2018)? Bör en lektion kommuniceras på två plan, ett estetiskt och ett sakligt? Vad är estetiskt läroprocess egentligen? Lärarna säger flera gånger att eleverna är bra på att samarbeta i dans-situationen. När jag ser elevernas kommunikation med varandra ser jag engagemang som både innefattar kropp genom att visa, kropp genom att ta på varandra, och berättelser som med ord beskriver ett önskat resul-

tat. Estetisk kommunikation? Ja, det är enligt mig flera sinnen och flera aktiviteter som sammanvävs.

Är det viktigt att eleverna blir medvetna om den estetiska dimensionen, kan de få en förnimmelse av *konstnärlighet*? Kan konst och pedagogik sammanflätas till en helhet för unga elever (Flønes et al. 2022)? Är ”aktivitet” ordet för det som sker i barnens tankevärld och kroppar, det jag som vuxen som vill kalla estetiska lärprocesser? Är det jag som vuxen som kan tolka en klasskoreografi som en estetisk process och ett konstnärligt alster? Det kanske kan vara en blandning av skola, där en lärare bestämmer regler och ramar, och lek, där barnen bestämmer innehåll och uttryck?

I de processen då jag är med och skapar danser, lockar jag eleverna med alla medel jag har för att få dem att ta för sig, hitta på, glädjas, skapa, kommunicera, ta ansvar och ja, det heter kanske leka tillsammans. Det är ett sammanhang där de kan känna sig fria att pröva, utbyta tankar, idéer och få syn på sig själva och varandra (Björk 2018). Både mina berättande lärare och jag själv får en konstnärlig upplevelse när eleverna redovisar sina kompositioner i stort och smått. Vid de tillfällen då eleverna får möjlighet att framträda på en stor scen med ljus och ljud, då uttrycker de dansens innehåll med närvaro och koncentration. Så, ja eleverna kan lösa en uppgift med rörelser och de kan också tolka rörelserna med konstnärlig inlevelse. Konstnärlig inlevelse, är det samma sak som konstnärlig upplevelse?

Just nu (våren 2023) sänds andra säsongen av en serie på Sveriges television som heter ”Din Hjärna” (SVT 2023), programmet leds av hjärnforskaren Anders Hansen. Om jag förkortar hans budskap i serien så är det att *kroppen* och *hjärnan* är två fantastiska tillgångar som är djupt förbundna med varandra. Dessa är ju inte alls åtskilda, utan hjärnan är en del av kroppen. För att få en fungerande kropp behöver vi en hjärna och för att få vår hjärna att fungera optimalt behöver vi fysisk aktivitet (Ericsson 2005). Kropp och hjärna, eller kropp och kognition, skall alltså inte ses som en dikotomi utan som en helhet. Väl kombinerade blir helheten ett lärande, kommunicerande och skapande system (Anttila 2013/2018). Anttila talar om ”embodied cognition”, och hon menar också att det finns forskningsrön som pekar på att konstnärliga erfarenheter medför ett lärande som sker utan att vi ser det som lärande, utan en medveten avsikt att lära, ändå så lär vi oss (Anttila 2016). När

jag var liten längtade jag efter att kunna ta ett piller som gjorde att jag till exempel kunde prata franska utan att anstränga mig. Kan estetiska läroprocesser vara som ett sådant piller? Något som gör lärandesituationen energigivande, engagerande och skapande?

Så, vad har jag då lärt mig under mitt uppsatsarbete? Jag tycker att jag fick vatten på min kvarn, det känns till och med som en brusande älv. Lärarna har resonerat och reflekterat i samma banor som jag gjorde innan uppsatsarbetet påbörjades. Dans tillför något till eleverna som de inte får erfara på något annat sätt i skolan. Dans kompletterar också det vanliga skolarbetet eftersom kroppen har så stor betydelse i inläringen. Kroppen är ett viktigt verktyg när eleverna ska tillägna sig kunskap och det finns stora fördelar med att kombinera rörelse och reflektion. Kunskapsinhämtningen får draghjälp av rörelsen, rörelse på många sätt. Rörelse genom dans låter dessutom eleverna skapa själva och använda sin fantasi. De får möjlighet att samarbeta med varandra och pröva sina idéer, för att sedan behålla idéerna eller förkasta dem. De får också använda sig av fri improvisation där var och en väljer sin väg.

Referenser

- Anttila, E. (2016). The potential of dance as embodied learning. I: *Proceedings from A Body of Knowledge: Embodied Cognition and the Arts conference 8-10 Dec 2016*, Simon Penny & Kelly Donahey (eds.) opaginerat.
- Anttila, E. (2013/2019). Kroppslig läring og dans: en teoretisk-filosofisk bakgrunn. (Oversatt av Østern, T.P.). *Dance Articulated*, 5(3), ss. 45-72. doi: 10.18862/ps.2019.503.3.
- Anttila, E. & Svendler Nielsen, C. (2019). Dance and the Quality of Life at Schools: A Nordic Affiliation. I: *Dance and the Quality of Life*, Karen Bond (ed), ss. 327-345. Dordrecht: Springer.
- Bojner Horwitz, E. (2006). Dance/movement therapy in fibromyalgia patients: Changes in self-figure drawings and their relation to verbal self-rating scales. *The Arts in Psychotherapy*, 33(1), ss. 11-25. doi: 10.1016/j.aip.2005.05.004.
- Duberg, A. (2016). *Dance intervention for adolescent girls with internalizing problem effects and experiences*. Diss. Örebro: Örebro University.
- Edin, M. (2023). *Samtal om dans i skolan med några grundskolelärare: Om dans som estetisk läroprocess i grundskolan*. Stockholm: Stockholms konstnärliga högskola. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uniarts:diva-1366>.

- Ericsson, I. (2005). *Rör dig – lär dig: Motorik och inläring*. Stockholm: SISU förlag (ny rev. utgåva 2018).
- Ferm-Thorgersen, C. (2015). Grundskoleelevers lärande som estetisk kommunikation – aspekter av översättning och delaktighet. I: *Kunskapande i dans*. Styrke, B.M. (red.), ss 70- 88. Stockholm: Liber förlag.
- Flønes, M., Andersen, T., Hegeland Nymark, M., Brinchman, M. & Åreskold Sande, K. (2022). Plunged into dance. Creating choreographic-pedagogic propositions as a collaborative learning community in primary school. *Reconceptualizing Educational Research Methodology*, 13(2), ss. 74-98. doi: 10.7577/rerm.4777.
- Gilbert, A. G. (1977). *Teaching the three Rs through movement experiences: A handbook for teachers*. Silver Spring, MD: National Dance Education Organization.
- Illeris, K. (2007). *Lärande*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur.
- Jusslin, S. (2021). *Dancing/Reading/Writing: Performative Potentials of Intra-Active Teaching Pedagogies Expanding Literacy Education*. Diss. Åbo: Åbo Akademi Universitet.
- Lindgren, M. (2006). *Att skapa ordning för det estetiska i skolan*. Göteborg: Högskolan för scen och musik vid Göteborgs universitet.
- Thorgersen, K. 2018. Estetik tack! Estetisk kommunikation och konsten att lära. I: *De estetiska ämnenas didaktik Utmaningar, processer och protester*. von Schantz, U., Thorgersen, K. and Lidén, A. (red), ss. 3–23. Stockholm: Stockholm University Press.
- Pemsel, M. (2018). En musiklärares syn på utvecklingsmöjligheter för estetiska läroprocesser vid lärarutbildningen på Stockholms universitet. I: *De estetiska ämnenas didaktik Utmaningar, processer och protester*. von Schantz, U., Thorgersen, K. & Lidén, A. (red.), ss. 73–93. Stockholm: Stockholm University Press.
- Ørbæk, T. & Engelsrud, G. (2019). Skapende dans i en skolekontekst – et forskningsfelt? *Dance Articulated*, 5(2), ss. 4-26. doi: 10.18862/ps.2019.502.2